

primjere koji su poznati ili bi bar trebali biti poznati. Koliko lingvisti i znaju za tu pojavu, nisu svjesni njezine širine i zato su forsirali lik *katolikinja*, pogotovu što analogijâ za kraćenje *-ik* u mocijskoj tvorbi gotovo da nema, a koliko i ima, za to se nije znalo pa nisu ni pomišljali da i tu djeluje pravilo o kraćenju osnove te su lik *katolkinja* jednostavno smatrali pogreškom. Zbog toga, mislim, u većini rječnika nalazimo samo *katolikinja*, npr. u Parčićevu Hrv.-tal. iz 1901, u Deanović - Jernejevu hrv.-talijanskom, u Dayre-Deanović-Maixnerovu hrv.-francuskom, u Klaićevu Rječniku stranih riječi, u Šetkinjoj Hrvatskoj kršćanskoj terminologiji i dr., a ako gdje i nalazimo lik *katolkinja*, onda je on upućen na *katolikinja*, npr. u rječniku dviju Matica, u Rečniku SANU.

Da bi tu jezični osjećaj mogao biti u pravu, govori ne samo obilje primjera za kraćenje osnova, nego ima i potvrda koje kazuju da se neke osnove krata upravo za *-ik*. Tako je u mocijskoj tvorbi od *evangelik* većinom zabilježena *evangelikinja*, ali u Rečniku SANU nalazimo i *evangelkinja*, Klaić ima samo *heretikinja*, ali sam u Vjesniku 30. 7. 1980. na 11. strani našao *heretkinja*. To pokazuje da je *katolkinja* i teoretski opravdan lik.

Za nj bismo mogli navesti i jedan usputni razlog, ali ne baš nevažan. U liku *katolikinja* kolebamo se u naglasku, zabilježeno je *kàtolikinja* i *katòlikinja*, dok kod *kàtolkinja* te dileme nema, *katòlkinja* je moguće, ali nisam našao nigdje zabilježeno, a mislim da tako ne bi nitko ni rekao.

Kao zaključak može se reći da teoretski i praktično opravdanje imaju oba lika, *katolikinja* i *katolkinja*, da tu lektorskih zahvata ne treba, rješenje jednostavno treba prepustiti praksi, ona će ubrzo pokazati što je običnije. Koliko mogu suditi na temelju poznavanja jezika, to neće biti *katolikinja*.

Pošto sam članak napisao, proveo sam anketu s 36 studenata III. godine jugoslavistike i zadao im 17 imenica m. roda da načine mocijske parnjake ženskoga. Među njima bile su i imenice *katolik* (5. primjer), *evangelik* (14.) i *heretik* (16.). 17 primjera poslužilo je da ne znaju što zapravo tražim. Rezultat je zanimljiv: *katolkinja* 33, *katolikinja* 3, *heretkinja* 32, *heretica* 1, *hereskinja* 1, *heretičarka* 3, ukupno 37 jer je jedan ispitanik napisao dva odgovora.

Od *evangelik* rezultat je bio neočekivan: *evangelikinja* 3, *evangelkinja* 3, *evangelistica* 13, *evangelistkinja* 13, *evangeliskinja* 1, ali i *evandelistica* 1, *evangeličanka* 1, *evangeličanka* 2, *evangelistarka* 1, ukupno 38 odgovora jer su dva ispitanika napisala po dva odgovora. Očito je da je na odgovore utjecalo postojanje običnije riječi *protestant* i bliska veza *evangelist-evandelist* pa onda i njihovo poistovječivanje.

U cjelini rezultati potvrđuju razlike iznesene prije ankete.

Stjepan Babić

OSVRTI

ODGOVOR PAVLU IVIĆU

Nevoljko odgovaram Pavlu Iviću ne zato što ne bih imao što reći, nego zato što ne vidim prave koristi od trošenja energije na putu kojim traži da idem. Ja još 1969. pobijem njegovu jezičnotržišnu logiku (v. Jezik, XVI, str. 135), a on opet ponavlja isto kao da nisam ništa rekao. Kad mu sada D. Raguž kaže »Opravdanja jeftinijom knjigom mislim da su i ispod ranga knjižarskog sindikalizma«, dakle u biti isto što i ja, Ivić neće ili ne može da razumije da on zbog tržišta knjigom traži da trgujemo hrvatskim književnim jezikom.

Kad unatoč tomu uzimam u ruke pero da nešto kažem, ne činim to da Ivića u bilo što uvjerim, jer se on ni u šta ne da uvjeriti bez obzira na argumente, nego da našim čitateljima objasnim neke njegove tvrdnje koje bi ih inače mogle zbuniti.

1. Pavle se Ivić neopravdano žali: »Trojica na jednoga. Neravna borba.« (3 : 1, a 22 : 4 u stranicama.)

Ta nije to fizička borba u kojoj se snage zbrajaju niti odlučuje broj stranica, nego argumenti. Kad bi na intelektualnoj razini vrijedilo to što P. Ivić kaže, značilo bi da bi bilo koja tri hrvatska glupana, zato što su trojica, bila pametnija od njega. Mislim da to P. Ivić nije želio reći, nego se zaletio u želji da pošto-poto dobije koji bod u lošem vođenju svoje igre.

2. Govoreći o Ragužu kao suradniku P. Ivić opet poučava uredništvo Jezika kako treba uređivati časopis. Po njemu ovako: pošto je uredništvo primilo Ragužev članak i saznalo za Ivićeva iskliznuća, trebalo je Ragužev trud baciti u koš i naručiti članak od drugoga suradnika samo zbog nekih Raguževih oštrijih tonova. Kamo bi nas odveo takav postupak? Da smo vidjeli da Raguž unosi »duh, ton i rečnik kafanske svađe, u kojoj se više ceni pogrda nego razlog«, savjetovali bismo Ragužu da ublaži neke formulacije. A što je Raguževa reakcija bila nešto žešća, nego je uobičajeno objasnio je R. Katičić. Nipošto ne bi bilo dobro da zbog malo oštrijega tona odbacimo u osnovi dobar i veoma koristan članak. Koliko se Raguž i poslužio ruganjem, to je dobrim dijelom opravdano jer nakon svega reći »Sve moje konstatacije i dalje čvrsto stoje« mora i kod površnijega čitatelja izazvati podsmijeh.

3. Pavle Ivić opet insinuiru kad kaže: »... ja sam primoran da žrtvujem delove svog izlaganja da mi odgovor ne bi bio odbijen zbog preopširnosti. Nisu u istom položaju član redakcije i njegov oponent.«

Tuži se na izmišljenu teškoću, a prostor troši nemilice na nevažne sitnice, na iznošenje nepotrebnih i nekorisnih tvrdnja, na ponavljanje već pobijenoga i sl. Ni retka mu nismo izbacili, čak smo objavili i onaj dio za koji je sam u popratnom pismu rekao da ga možemo izostaviti. Ničim ne dokazuje da nije u ravnopravnom položaju s članom uredništva. Optužba samo optužbe radi.

4. Ivić spominje moj članak *Uklanjanje hrvatsko-srpskih jezičnih razlika* ne da što njime riješi, nego da me diskreditira. Primjenjuje isti postupak kao i u polemici s Katičićem, isto kao što je prije htio diskreditirati hrvatske potpisnike Novosadskoga dogovora koji su se odrekli svog potpisa. Već sam mu rekao na primjeru potpisnika da nije nečasno priznati svoju zabludu (v. J, XVI, str. 145). Nečastan je samo onaj tko svoje mišljenje mijenja zbog boljega položaja i veće zarade. Ako to Pavle Ivić ne razlikuje, bar bi morao znati za poslovicu koju je zapisao Vuk Karadžić: *Bolje se i od po puta vratiti nego rdavim (putem) do kraja ići*. Ne bi dakle nečasno bilo priznati da je čovjek bio na krivom putu, međutim, ja se i danas nalazim na istom putu kao i nekad: i u spomenutom sam članku branio hrvatski jezik od unitarističkih nastojanja, onako kako se onda najbolje moglo, što se jasno vidi i danas kad se članak ponovno pažljivo čita. Branio sam šulekovsko-ladanovsku liniju i u tom smislu postavljao kriterije znajući da time samo utvrđujem hrvatski književni jezik i da srpski lingvisti neće moći te kriterije prihvatiti, kao što i nisu. Zato i danas uglavnom ostajem kod kriterija iznesenih u tom članku, njemu je samo naslov neprimjeren. Govoreći sada o njemu, Pavle Ivić pada sam u svoju vlastitu klopku: da je tako kao što on sugerira, što ga nije objeručke prihvatio onda kad je članak objavljen?

5. Jednu sam ispriku ipak dužan Pavlu Iviću i čitateljima Jezika jer nije istina

da smo objavili sve što je poslao uredništvu Jezika. Jednostavno sam zaboravio da mu nismo objavili članak *Nisam za sejanje nervoze*. Kako mi se to moglo dogoditi? Ima to svoj razlog jer je to bila sasvim drugačija vrsta neobjavljivanja.

Da nisam namjerno nikoga pokušao dovesti u bludnju, dokaz je ne samo to što sam znao da je u XV. godištu tiskano da mu nismo objavili taj članak, jer sam upravo ja napisao obrazloženje (u XV. godištu), nego sam ga i spomenuo u članku *Vrijedanje na fin način*. Nisam ga dakle prešutio, a što to nisam izričito rekao, to nije bilo zato što bismo taj članak ostavili neobjavljen zbog Pavla Ivića, nego što smo zbog političkih prilika prekinuli raspravu pa nismo objavili ni druge članke u vezi s time, nego smo umjesto toga iz Vjesnika prenijeli tri politička članka, od kojih su dva zaključci izvršnih komiteta CK SKH i SKS rekavši da će poslije tih političkih intervencija biti sve u redu. (Godinama smo se provlačili kroz iglene uši.) Nije lijepo od Ivića da miješa razloge i da se pravi politički nepismen i da danas glumi kao da ne zna što je to tada značilo.

6. Da Pavle Ivić ne bi pomislio da bježim od rasprave s njime o korisnim poslovima (izbjegavam ponavljanje već rečenoga), spreman sam raspraviti sve što je korisno rasprave. Da ne luta, evo jedne teme koju on nameće kad negativno ocjenjuje ladanovske zahvate, kako ih on naziva, kad kaže: (Rusima i Englezima) » . . . ne pada na pamet da svoj književni jezik bogate planskim uskršavanjem davno umrlih reči ili ladanovskim zahvatima zamenjivanja odavno ustaljene međunarodne terminologije novoizmišljenom.« (Str. 77.) Slično na str. 81. » . . . čuđim se samo inicijativama da se odriču svog živog jezičkog blaga zamenjujući ga davno umrlim, danas publici savršeno tuđim rečima, ili novosačinjenim kovanicama.«

Prvo, već sama formulacija prigovora pokazuje veliko nerazumijevanje poja-

va koje on naziva ladanovskim zahvatima. Govori o ladanovskom djelovanju kao nečemu negativnom. Da bi bilo konkretno, pozivam ga na diskusiju o Ladanovim prijevodima i njegovim tvorenica-ma. Tvrdim da ću ih obraniti ako ne sve, a ono 90 posto. Uvjeren sam u to s nekoliko razloga.

Prvo, Ladan je jedan od naših najboljih prevoditelja i praktičnih tvorbenjaka. Intuitivno dobro poznaje tvorbeni sustav i po njemu ostvaruje jezične mogućnosti.

Drugo, na filozofsko-lingvističkom skupu na kojem se raspravljalo o njegovu prijevodu Aristotelove Metafizike branio sam njegove tvorenice i njegov izbor naziva u tom prijevodu i vidio da nitko nije uspio iznijeti ni jedan prigovor koji ne bi bio lingvistički pobivljiv.

Treće, Pavle Ivić pokazuje veliko nerazumijevanje za bit i duh hrvatskoga književnog jezika pa time i za pojavu jednoga Ladana u njemu. Da je pažljivo pročitao Katičićev članak *Jezična kultura* (Jezik, XXIII), već bi trebao drugačije suditi. On fenomen kao što je hrvatski književni jezik ne razumije jer na njega gleda sa sasvim drugačijega gledišta, ne razumije da je u biti hrvatskoga književnog jezika težnja da se najprije do maksimuma iskoristavaju tvorbenne mogućnosti vlastitoga jezika, a tek kad one nisu dovoljne, tek tada se poseže za tuđicama. U tome T. Ladan nije osamljen, nego je na crti hrvatskoga književnog jezika od njegovih početaka do danas, a posebno od B. Šuleka, V. Dapca pa i I. G. Kovačića, M. Božića i drugih. P. Ivić, polazeći s gledišta srpskoga književnog jezika u kojem se mnogo lakše preuzima tuđe teže shvaća hrvatsko nastojanje. A po svemu se čini da on nije ni čitao Ladanove prijevode, nego je nasjeo besprimjernoj hajci koja se povela povodom njih.

7. Ivić se vrijeđa kad se kaže da on nešto ne razumije. Nije to neobično, tako uvijek biva kad se polazi sa sasvim oprečnih gledišta.

Tako se on boji da se nećemo razumjeti zbog razlika između hrvatskoga i srpskoga književnog jezika. Nisu našim nesporazumima krive razlike, nego suprotna polazišta prema njima. Napisao sam u jednom uredničkom članku pa sada to Pavlu Iviću moram ponoviti:

»Sporazumijevanje naroda i mir među njima zavisi od sasvim drugih uzroka. Kad je sve drugo u redu, ni različiti jezici ne mogu biti, i nisu, zapreka razumijevanju i miru, a kad nastanu različiti interesi ni isti jezik ne pomaže. Primjera se može navesti mnogo, od Švicarske do Sjeverne i Južne Koreje.« (J, 33, 59.) Ako to Pavle Ivić nije ni pročitao, mogao je istu misao pročitati u romanu Slobodana Selenića *Očevi i oci*: »Obadvojica govore srpski, a ne razumeju se.« (Beograd, 1988, str. 217.) Selenić malo dalje tu misao objašnjava na jednom drugom primjeru: »Moju primedbu . . . moji partizanski sagovornici, čak i školovani pravnici među njima, jednostavno nisu razumeli, jer je razlika među nama u osnovnom poimanju krivičnog zakonodavstva bila prevelika.« (Str. 237.)

Zato se Pavle Ivić ne treba vrijeđati kad se kaže da on ne razumije duh hrvatskoga književnog jezika jer on njega, ma što govorio, ne voli. A ono što se ne voli, teško je razumjeti.

Stjepan Babić

STRUČNI RAD NA HRVATSKOM DUDENU

Trud uložen u neke dijelove slikovnog rječnika bio je veći no što je to vidljivo iz popisa imena i uvodnog predgovora. Nadam se da će neke potankosti o tome biti čitateljima Jezika zanimljive kao primjer velikih poteškoća s hrvatskim stručnim nazivljem.

Sudjelovao sam u prevođenju s engleskog dviju stranica (*Atom I i Atom II*) u rječniku. Prvi prijevod koji nam je dostavio urednik V. Boban je bio sasvim

neupotrebljiv. To ne baca »ružno svjetlo« na prevodioca nego odražava neizrađenost našeg stručnog nazivlja. Poznato je da nema uzajamno jednoznačnog odnosa među riječima dvaju jezika te da jednu englesku riječ treba prevoditi različitim hrvatskim riječima, zavisno o sadržaju i smislu onoga što se prevodi (Vrijedi naravno i obratno.) Ta je višeznačnost još više izražena kada se radi o stručnim i znanstvenim pojmovima. Jezični stručnjak, koji nije profesionalni fizičar, sasvim je bespomoćan pred stranim tekstom bez dobrog terminološkog rječnika.

Od prvenstvene je važnosti bilo naći hrvatske nazive i izraze koji su u upotrebi na našim sveučilištima i koji su u duhu hrvatskog književnog jezika. U stručnom pogledu je pritom surađivao niz mojih kolega koji su potrošili sate i sate razgovarajući o najuobičajenijim i najrazumnijim nazivima za uređaje.

Glavni i odgovorni urednik časopisa Jezik ljubazno je potrošio dio svog popodneva razgovarajući sa mnom o jezičnim problemima. Taj za mene vrlo ugodni i poučni razgovor bio je za izradu rječnika neobično koristan, te se nadam da će se slične suradnje uvriježiti i sustavno provoditi pri budućem radu na stručnom nazivlju. U ovom slučaju uloga jezikoslovnog stručnjaka je bila samo savjetodavna, tako da sva odgovornost za moguće jezične i gramatičke pogreške leži na fizičarima koji su dali konačni oblik prijevoda.

Sav taj rad, u kome su među ostalima sudjelovala i tri člana JAZU, bio je u neku ruku dobrovoljni doprinos za unapređenje našeg jezika. Od izdavača je honoriran jednim primjerkom rječnika, koji je dan fakultetskoj knjižnici za fiziku.

Pri radu smo naučili da i stručnjaci iz drugih naroda mogu pri prevođenju promašiti. Već je na prvi pogled bilo jasno da uređaj koji je na stranici *Atom II* u engleskoj verziji bio nazvan »cyclotron« to nije. Poslao sam stoga pismo engleskom